broederschap en gelijkheid onder de mensen soms tegennatuurlijk zijn... Ik ben ervan overtuigd dat in de volgende eeuw mensen elkaar bij miljoenen zullen afslachten vanwege een paar graden meer of minder in de schedelindex. Naar dit teken, dat de bijbelse sjibbolet en de taalverwantschappen heeft vervangen, zullen mensen geïdentificeerd worden... De laatste teerhartigen zullen getuigen zijn van de omvangrijkste uitroeiing van volkeren !" [17] Deze uitlating maakte hem, behalve tot een man van de wetenschap, ook tot profeet – een allesbehalve alledaagse weliswaar, maar niettemin een profeet.

Verder vertoont zijn werk sterk kultuurkritische en kultuurhistorische elementen, waarin hij zijn verwantschap met Gobineau laat blijken. Tenslotte blijft de vraag in welk ideologisch vakje we hem moeten plaatsen. Lapouge vertoont zowel linkse als rechtse inspiratie, dat is duidelijk. Ondanks zijn links-socialistische inzet heeft een bepaalde rechterzijde bij hem leentjebuur gespeeld en hem op een voetstuk geplaatst waar hij beslist niet thuishoorde – of de historici moeten nu eens eindelijk gaan inzien dat het fascisme en nationaal-socialisme wel degelijk ook door progressieve theoretici zijn beïnvloed en zelfs voorbereid. Zijn aristokratisme daargelaten, vertoont Lapouge dan ook eerder een progressief dan konservatief profiel.

Tot hier dan mijn bescheiden poging tot inleiding op het werk van Georges Vacher de Lapouge. Ik realiseer me bijzonder goed dat deze geenszins volledig is en er voor de lezer nog heel wat vragen zullen overblijven. Maar gelet op de omvang van ons tijdschrift en het enorme aantal ideeën dat Lapouge ontwikkelde, was het eenvoudigweg onmogelijk dieper in zijn denkwereld door te dringen. Tot slot nog een citaat van de Duitse kultuurfilosoof Oswald Spengler (1880-1936), een uitspraak die Lapouge ongetwijfeld indachtig had moeten zijn : *"Wer zuviel von Rasse spricht, der hat keine mehr"*. [18]

Frank GOOVAERTS

(17)
Georges Vacher de Lapouge : *L'Anthropologie et la science politique.* in *Revue d'anthropologie* nr. 16, 1887, blz. 136-141.

(18)
Oswald Spengler : *Jahre der Entscheidung*. Uitg. Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1980, 218 blz.

Dit is het laatste ongepubliceerde artikel van onze vriend Frank Goovaerts dat we nog in voorraad hadden. Hij werd op 9 september 1990, amper 36 jaar, vermoord door een migrant. Vaarwel Frank.

(LP)

De Middeleeuwen herbezocht

Professor Jozef Janssens kan voor velen onder ons helaas nog een volkomen onbekende zijn, tóch verdient hij méér aandacht. Vooreerst omdat het iemand van bij ons is, die zich met *onze* literatuur en geschiedenis bezighoudt, en ten tweede omdat zijn analyses haarfijn de vinger op de wonde leggen, ook al moeten hiervoor soms heilige huisjes sneuvelen. In een van de volgende nummers van *Teksten, kommentaren en studies* vindt u trouwens een vrij uitgebreid artikel omtrent één van zijn onderzoeksthema's, de Brabantse geschiedenis. Zijn gezichtspunt moet voor ons het pad vrijmaken om nu eens en voor altijd komaf te maken met "le monstre sacré" van de Belgicistische geschiedschrijving, m.n. Henri Pirenne.

J. Janssens, *De Middeleeuwen zijn anders, Cultuur en literatuur van de 12de tot de 15de eeuw*, Davidsfonds, Leuven, 227 pag.
Prijs : ca. 895 fr. of *f* 44,75
ISBN 90-6152-804-6

Voor mij ligt nu evenwel een ander werk van de auteur, dat op zijn zachtst gesteld opzienbarend is. *De Middeleeuwen zijn anders, Cultuur en literatuur van de 12de tot de 15de eeuw* verscheen bij het Davidsfonds in Leuven. Prof. Janssens toont aan dat heel wat van onze beelden omtrent de middeleeuwen in wezen ontstaan zijn vanuit een modernistische reflex die in de renaissance gegroeid is, die dan anti-reaktie uitlokte in de romantiek. Dit leidde tot enerzijds het totaal afbreken van de middeleeuwen (renaissance) of het volledig ophemelen ervan (romantiek). Hier is dan ook de uitspraak van M. Hassak op zijn plaats : "The greater the ignorance of modern times, the deeper grows the darkness of the Middle Ages".

Niet onterecht toont Janssens aan dat er vaak met onze Middelnederlandse teksten gesold wordt. Hierbij geeft hij heel wat feiten. Een voorbeeldje : "Tekenend in dit opzicht zijn ook de zuinige nonnetjes die tot de vaststelling waren gekomen dat de perkamenten handschriften op hun zolder een buitengewoon stevige stopverf opleverden, als men ze maar lang genoeg in water liet koken – ze hebben er al hun kloosterramen mee gedicht; ... of nog : Zo ontsnapten een aantal Affligemse handschriften, waaronder de boeken IV (met mooi ingekleurde tekeningen) en V van de *Brabantse Yeesten* van Jan van Boendale [1] toevallig aan de vernietiging : de heer Ghysels, een Aalsters landmeter, gelukkig met een ruime kulturele bagage, kocht ze van zijn tabaksverkoper op het ogenblik dat deze ze wou verknippen om sigaren te verpakken..."

Dan komt Janssens tot het probleem : hoe een korrekter beeld van de middeleeuwen ophangen als het geschiedenisonderricht afgebouwd wordt ? "Als student Germaanse

(1)
Zie *Teksten, kommentaren en studies* nr. 68 "De Rijksgedachte in het werk van Jan Boendale".

filologie kreeg ik binnen het pakket algemene vakken van de kandidaturen met 12 semesteruren geschiedenis te maken; binnen dezelfde opleiding is dit pakket momenteel teruggeschroefd tot 3 uren !" Het resultaat is dan ook schrijnend : "Deze flitsen van informatie leiden dan in niet zó uitzonderlijke gevallen tot slogans of karikaturale voorstellingen : historici die menen dat Copernicus de eerste was die de bolvorm van de aarde bewees, een Germanist in spe die Conscience in de 13de eeuw situeert, een student aan de Leidse letterenfakulteit die in het eerste jaar verwonderd tot de vaststelling kwam dat Jezus en Christus één en dezelfde persoon waren..." Zeer merkwaardig is de stroomversnelling waarin het Middelnederlandse onderzoek in Nederland geraakt is. Dat steekt sterk af tegen een alsmaar grotere achteruitgang in Vlaanderen. "De laatste drie jaar (1988-1991) promoveerden in Nederland 15 doctorandi op een Middelnederlands proefschrift; in Vlaanderen niemand. ... Dat is bijzonder bevreemdend, omdat de Middelnederlandse literatuur toch in grote mate een zaak is van de Zuidelijke Nederlanden!?" In zijn hoofdstuk *"Nationale fierheid : een vies woord ?"* voegt hij eraan toe (wat we allerminst gewoon zijn uit de mond van een hedendaags professor te vernemen – al getuigt het van een grote portie moed en eerlijkheid) : "Ik vind het verschrikkelijk ironisch dat, precies op het ogenblik dat Vlaanderen zijn zelfstandigheid aan het verwerven is, de studie van de oudere Vlaams-Nederlandse kultuur, ooit de aanzet en de stimulans van de Vlaamse Beweging, zó aan het verkommeren is." en verder "Laten we a.u.b., naast de modieuze 'European Studies' of 'Cultural Studies' die aan alle universiteiten als paddestoelen uit de grond schieten, óók werk maken van een aantal substantiële opleidingen in het perspektief van een Vlaamse Nederlandse kultuurgeschiedenis." Net of ik hier VVB-voorzitter Peter de Roover hoor praten.

Niemand minder dan de Brabantse humanist Marnix van Sint-Aldegonde (1540-1598) formuleerde het vlijmscherp : schandelijk is het bedreven te zijn in de geschiedenis van vreemden en een vreemdeling in de historie van eigen volk en stad." De lezer merkt het onmiddellijk, een goed gedokumenteerde en vlijmscherpe inleiding als aanloop naar zijn even heldere uiteenzetting over de middeleeuwen. Hierbij gaat hij geen hete hangijzers uit de weg en vangt zijn pleidooi voor de herwaardering van de middeleeuwen aan door enkele vooroordelen en misvattingen uit de weg te ruimen : de heksenvervolgingen, de verdrukking van de vrouw, de inquisitie, het bijgeloof, de platte aarde, de onkunde van het Grieks, de bijbelse middeleeuwen. Zijn rechtzetting klinkt niet steeds even overtuigend. Zo bijvoorbeeld bij de *inquisitie* waar hij de 200.000 slachtoffers relativeert in vergelijking met de 15.000.000 die de nazi's zouden omgebracht hebben (2). Le Pen mag dan nog beweren dat de jodenvervolging "een detail van de geschiedenis" is en professor Janssens mag ook m.i. het aantal slachtoffers van de inquisitie relativeren, dan nog blijft een moord – al was het maar één – om ideologische of raciale redenen een moord.

(2) Ik dacht dat het er 4 of 6 miljoen waren ? Als niet-historicus stel ik me er toch vragen bij.

Over de essentie, dat men alles in zijn kontekst moet plaatsen, zijn we het eens. Maar misschien had de professor er beter aan gedaan de ware oorzaak te zoeken in het ondoordachte intolerante monotheïsme van enkele specialisten van de Schrift, dit in tegenstelling tot het monisme dat bepaalde mystiekers voorstonden (*Das Gott* van Eckhart). Smakelijk grappig is dan weer de wijze waarop Janssens de erotiek in de Middeleeuwen aanpakt; hoofsheid en lichamelijkheid horen samen. Ter illustratie een grandioos citaat van de Brugse rederijker Anthonis de Roovere († 1482) : "Een gaai, wel fraai, nis, fris jongwijveke Gewrocht, geknocht, wel gent in 't lijveke Kwam laasten, met haasten, gegaan om wijn. Een rutere, een klutere, wel vroom in 't stijveke, Sprak tot haar : 'Voorwaar, ware 't uw gerijveke Een stik, zo wilik wel bij u zijn.' Dat kwik sprak klik :'Wa, gij kokkijn, Laat wezen van dezen meet vol mijn maatke !' Hij stak ze, toen sprak ze : 'Uw boor is fijn Gemaakt ! Geraakt zo hebt gij 't gaatke !' Het liep... Toen riep dat vrouwlijk vaatke : 'Ach, smul, meet vul ! Wat 't kost, ik koop 't ! Al hort gij, al stort gij 't lieflijk maatke, Geen maatke vol voor 't over loopt.'" Het beeld van "het gaan om wijn" staat voor het verlangen naar sex, in omfloerste termen uitgedrukt.

En wat te zeggen van de preutse Jan Frans Willems (1839) die voor een schooluitgave de *Reinaert* bewerkte en er een passage "verschoonde" : "Eensklaps vloog het kattenwicht In des kosters aengezicht Klauwde en beet zoo sterk, zoo straf Dat hy hem den neus beet af." In wezen was de situatie de volgende, zo stelde Janssens vast : om zich uit een struik te bevrijden springt de kater in doodsangst tussen de benen van de naakte priester en rukt hem een testikel af ! De humor stijgt nog als de

professor het razend-populaire boek van Eco, "De Naam van de Roos" begint te ontleden en de oogwenkjes van de auteur smalend inkleurt. William van Baskerville b.v. (het hoofdpersonage bij Eco) is in wezen de rationele William van Ockham (van wie Eco hem de voornaam geeft) met de achternaam ontleend aan het boek van Arthur Conan Doyle, *The Hound of the Baskervilles*, waarin de detective Sherlock Holmes een belangrijke rol speelt. Eco's William van Baskerville is dan ook een franciskaner die door zijn uitmuntend rationeel doorzicht moordzaken tracht te ontleden.

De verscheidene knipoogjes van Eco zijn amusant, spitsvondig, soms zelfs grotesk. Neem b.v. deze : ... De orde die onze geest bedenkt, is als een net, of een ladder, die men konstrueert om ergens te komen. Maar daarna moet men de ladder wegwerpen omdat men ontdekt dat ze, hoewel ze goede diensten had bewezen, van zin verstoken was. *Er muoz gelîchsame die Leiter abewerfen, sô er an ir ufgestigen ist...* Zeg je dat zo ? (vraagt William)' – 'Zo klinkt het in mijn taal (zegt Adson) Wie heeft dat gezegd ?' – 'Een mysticus uit jouw land.' Het is natuurlijk erg misleidend dat Eco de zin hier in het Oud-Duits overzet. In wezen is ze, zo vertelt Jozef Janssens, van Ludwig Wittgenstein. Zeker professor ! Maar voorheen had Nietzsche reeds een dergelijke uitspraak gedaan en hierop heeft Heidegger trouwens ingepikt. Kan deze gedachte niet ouder zijn dan Nietzsche ?

Het grootste gedeelte van zijn boek wijdt de professor dan aan het rechtzetten van de visie op de middeleeuwen. Centraal hierbij : de zelfbeheersing (*Mate*). Ook belangrijk is het denken in symbolen, in allegorieën, die reeds een voorkennis van een bepaalde achtergrond veronderstellen. Merkwaardig is evenwel dat de professor de link niet kan (durft, wil... ?) maken van een voorkennis naar de mysteries in de middeleeuwen. Hij beschrijft vrij korrekt de achtergronden van het labyrint, vermeldt zelfs de verwijzingen naar de zonnesymboliek, de driepas, enz..., geeft zelfs te kennen dat Johannes Beleth, rector van de Parijse universiteit en Willem Durandus, bisschop van Mende, in 1285 en 1291 pleitten om de heidense oorsprong achterwege te laten. Maar uitgerekend daar stelt hij zich geen verdere vragen bij, wat ik persoonlijk jammer vind.

Tot slot, en zeker niet onbelangrijk daar de professor hoopt op een vernieuwde belangstelling voor de Middelnederlandse literatuur, een volledig hoofdstuk voor doe-het-zelvers in de mediëvistiek. Aan de hand van *Karel en de Elegast* geeft de auteur ons stap voor stap verwijzingen, richtlijnen en mogelijke onderzoekspunten die voor elke geïnteresseerde belangrijk zijn om uit te diepen. Ik meen dat professor Jozef Janssens, niet enkel met dit boek, maar met alles wat hij tot nu toe heeft gepubliceerd, één van de weinigen is die in de zin en met de methode van de pioniers van de Vlaamse Beweging aan een uitdieping van onze identiteit werkt.

Koenraad LOGGHE

